

RĂZBOI ȘI PACE

TOLSTOI

Lev Tolstoi

RĂZBOI ȘI PACE

Traducere din limba rusă
Ion Frunzetti, N. Paroescu

Prefață de
Sorina Bălănescu

CUPRINS

<i>Sorina Bălănescu. Statornicia capodoperei sau carte de recitire</i>	5
VOLUMUL I	
Partea întâi	17
Partea a doua	19
Partea a treia	137
Partea a patra	235
VOLUMUL II	
Partea întâi	337
Partea a doua	339
Partea a treia	395
Partea a patra	473
Partea a cincea	549
Partea a patra	601
VOLUMUL III	
Partea întâi	673
Partea a doua	675
Partea a treia	761
Partea a patra	905
VOLUMUL IV	
Partea întâi	1019
Partea a doua	1021
Partea a treia	1077
Partea a patra	1125
Partea a patra	1173
EPILOG	
Partea intii	1231
Partea a doua	1233
Partea a doua	1289
INDICE DE NUME	
	1331

VOLUMUL

I

PARTEA ÎNTÎI

I

— EH BIEN, MON PRINCE, *Gênes et Lucques ne sont plus que des apanages, des moșii de la famille Buonaparte. Non, je vous préviens que si vous ne me dites pas que nous avons la guerre, si vous vous permettez encore de pallier toutes les infamies, toutes les atrocités de cet Antichrist (ma parole, j'y crois) — je ne vous connais plus, vous n'êtes plus mon ami, vous n'êtes plus robul meu credincios, comme vous dites.*¹ Dar, mai întâi, bună seara, bună seara! *Je vois que je vous fais peur.*² Ia te rog loc și să stăm puțin de vorbă.

Cu aceste cuvinte îl întîmpina în iulie 1805 bine cunoscuta Anna Pavlovna Scherer, doamna de onoare și confidența împărătesei Maria Feodorovna, pe marele demnitar prințul Vasili, sosit cel dintâi la serata pe care ea o dădea. Anna Pavlovna tușea de câteva zile: avea gripă, după cum spunea ea ("gripă" era pe atunci un termen nou, folosit numai de puțină lume). În invitațiile trimise de dimineață printr-un lacheu în livrea roșie scrisese pentru toți, fără deosebire:

*"Si vous n'avez rien de mieux à faire, M. le comte (sau mon prince), et si la perspective de passer la soirée chez une pauvre malade ne vous effraye pas trop, je serai charmée de vous voir chez moi entre 7 et 10 heures. Annette Scherer."*³

*Dieu, quelle virulente sortie!*⁴ exclamă prințul întrînd, fără să pară cîtuși de puțin intimidat de o asemenea primire, cu o expresie senină pe obrazul lătăreț, sigur de sine în strălucitoarea lui uniformă de curtean,

¹ Ei bine, prințe, Genova și Lucea nu mai sunt altceva decât niște domenii, niște moșii ale familiei Bonaparte. Să știi, te previn că dacă nici acum nu-mi spui că o să fie război, dacă tot mai îndrăzeni să iezi în ușor toate infamiile, toate atrocitățile acestui Antichrist (zău, cred că e un Antichrist) — nu te mai cunosc, nu mai este prietenul meu, nu mai este *robul meu credincios*, cum îți place să spui.

² Văd că te-am făcut să te sperii de mine.

³ Dacă n-aveți altceva mai bun de făcut, Domnule conte (sau prințe) și dacă perspectiva de a vă petrece seara cu o biată bolnavă nu vă sperie prea tare, voi fi încințată să vă văd la mine între orele 7 și 10. Annette Scherer.

⁴ Dumnezeule, ce izbucnire înverșunată!

cu fireturi, cu decorații pe piept, pantofi și ciorapi de mătase.

Vorbea franceza aleasă, în care bunicii noștri nu numai că se exprimau, dar în care și gîndeau, și o rostea cu acele intonații molcome, cu nuanțe de condescendență, caracteristice oamenilor cu vază, îmbătrâniți pe lîngă Curte și în înalta societate. Păși spre Anna Pavlovna, îi sărută mîna, își întinse chelia parfumată și lucioasă ca să i-o sărute, apoi se așeză tacticos pe canapea.

— *Avant tout, dites-moi comment vous allez, chère amie!*¹ Liniștește-mă, rosti el fără să-și schimbe tonul, care, sub etichetă și compasiune, ascundea indiferență și chiar ironie.

— Cum poți fi sănătos... cînd sufletește nu faci decît să te zbuciumi? E oare cu putință ca un om simțitor să rămînă nepăsător în zilele noastre? zise Anna Pavlovna. Rămii, sper, toată seara la mine, nu?

— Dar receptia ambasadorului Angliei? Azi e miercuri! Trebuie să fac act de prezență, răspunse prințul. Va trece fiică-mea pe-aici ca să mă ia.

— Credeam că receptia de astăzi s-a amînat. *Je vous avoue que toutes ces fêtes et tous ces feux d'artifice commencent à devénir insipides.*²

— Dacă s-ar fi știut că dorești aceasta, receptia ar fi fost amînată, rosti prințul ca un automat, spunînd din obișnuință lucruri pe care nici măcar n-avea pretenția să le creadă cineva.

— *Ne me tourmentez pas. Eh bien, qu'a-t-on décidé par rapport à la dépeche de Novosilzoff? Vous savez tout.*³

— Cum să-ți spun? răspunse prințul pe un ton rece și plăcăsît. *Qu'a-t-on décidé? On a décidé que Buonaparte a brûlé ses vaisseaux et je crois que nous sommes en train de brûler les nôtres.*⁴

Prințul Vasili vorbea totdeauna alene, cum rostesc actorii un rol dintr-o piesă învechită. Anna Pavlovna Sherer, dimpotrivă, în ciuda celor patruzeci de ani ai săi, era plină de vioiciune și de elan.

De altfel, își datora faima ei în societate pasiunii cu care discuta întotdeauna; uneori trebuia să pară entuziasă chiar cînd nu era dispusă la asta, pentru a nu însela aşteptările celor care o cunoșteau. Zîmbetul reținut ce flutura neconitenit pe fața Annei Pavlovna, deși nepotriva cu trăsăturile ei de femeie trecută, arăta, întocmai ca la copiii răsfățați, conștiința limpede a acestui cusur plin de farmec, de care ea nu voia, nu putea și nici nu găsea cu cale să se dezbată.

În toiuil acestei discuții politice, Anna Pavlovna se inflăcără.

— Ah, nu-mi vorbi de Austria! Poate nu înțeleg eu nimica, dar Austria n-a dorit niciodată și nu dorește nici azi războiul. Ea ne trădează.

¹ Înainte de toate, spune-mi cum te simți, scumpă prietenă?

² Îți mărturisesc că toate aceste serbări și toate aceste focuri de artificii încep să devină plăcăsitoare.

³ Nu mă chinui. Dar, ia spune-mi, la ce concluzie s-a ajuns în legătură cu telegrama lui Novosilzov? Dumneata le știi pe toate.

⁴ La ce concluzie s-a ajuns? la concluzia că Bonaparte și-a tăiat toate punțile și cred că și noi suntem pe cale de a ni le tăia pe ale noastre.

Rusia, ea singură, trebuie să fie salvatoarea Europei! Binefăcătorul nostru cunoaște înalța sa chemare și-i va fi credincios. E singurul lucru în care cred! Bunului și minunatului nostru suveran îi revine acest mare rol în lume; și el e aşa de virtuos și de mărinimos, încât Dumnezeu nu-l va părăsi și-l va ajuta să-și împlinească menirea de a strivi hidra revoluției, întruchipată de acest ucigaș și scelerat, și care în clipa de față e și mai înspăimântătoare. Noi va trebui să răscumpărăm, singuri, săngele celui nevinovat. În cine, mă rog, ne putem pune nădejdea?... Anglia, cu spiritul ei negustoresc, nu va înțelege, și, de altfel, nici nu e în stare să înțeleagă toată măreția sufletească a împăratului Alexandru. Ea a refuzat să părăsească Malta. Vrea să găsească, caută, un gînd ascuns în acțiunile noastre. Ce i-au răspuns ei lui Novosilcov?... Nimic. N-au înțeles și nu pot înțelege spiritul de abnegație al împăratului nostru, care nu vrea nimic pentru el însuși și vrea totul pentru binele omenirii. Si ce-au făgăduit, mă rog? Nimic. Dar nici cît au făgăduit n-au să facă! Iar Prusia, ea a și declarat că Bonaparte e de neînvins și că Europa întreagă n-are nici o putere în fața lui... Eu nu cred nici o vorbă din tot ce îndrugă Hardenberg, și nici Haugwitz. *Cette fameuse neutralité prussienne, ce n'est qu'un piège.*¹ Nu cred decât în Dumnezeu și în destinul sublim al iubitului nostru împărat. El va salva Europa!...

Se opri deodată, și pe chipul ei se ivi un zîmbet de ironie la adresa propriei sale înflăcărări.

– Sînt încredințat, zise prințul zîmbind, că dacă în locul simpaticului nostru Wintzengerode ai fi fost trimisă dumneata, ai fi smuls consimțămîntul regelui prusac. Ești atât de eloventă! Îmi dai un ceai?

– Numaidecît. *A propos*, adăugă ea, domolindu-se iarăși, voi avea astăzi la mine doi oameni deosebit de interesanți, *le vicomte de Mortemart, il est allié aux Montmorency par les Rohans*², una din cele mai bune familii ale Franței. Este unul din emigranții de seamă, dintre cei autentici. Si apoi, *l'abbé Morio...*³, îl cunoști? E un spirit profund. Știi c-a fost primit de suveran?...

– A! Voi fi foarte fericit să-l cunosc, zise prințul. Dar spune-mi, adăugă el, ca și cum și-ar fi adus întîmplător aminte de un lucru fără nici o însemnatate, cînd de fapt întrebarea aceasta era principalul scop al vizitei sale, e adevarat că *l'impératrice-mère*⁴ dorește numirea baronului Funke în postul de prim-secretar al ambasadei din Viena? *C'est un pauvre sire, ce baron, à ce qu'il paraît.*⁵ Prințul Vasili rîvnea să-și vadă fiul în postul acesta, în care alții stăruiau, prin împărăteasa Maria Feodorovna, să-l numească pe baron.

¹ Faimoasa neutralitate prusacă nu e decât o cursă.

² Apropo... Vicontele Mortemart, înrudit cu familia Montmorency prin Rohani...

³ ...abatele Morio...

⁴ ...împărăteasa-mamă...

⁵ E un biet nevolnic, baronul, pe cît se pare.

Anna Pavlovna își ascunse ochii sub pleoapele lăsate în jos în semn că nici ea, nici altcineva, oricine ar fi, nu e în măsură să judece un lucru care îi convine sau îi e pe plac împărătesei.

— Monsieur le baron de Funke a été recommandé a l'impératrice-mère par sa soeur¹, atât își îngădui ea să răspundă, cu glas mohorit și rece.

În clipa cînd rosti numele împărătesei, chipul Annei Pavlovna căptă o expresie de sincer și adînc devotament și respect, îmbinat cu o tristețe care i se citea pe față de fiecare dată cînd aducea vorba despre înalta ei protectoare. Mai spuse că majestatea-sa a binevoit să arate *beaucoup d'estime*² baronului Funke și din nou privirea i se învăluî într-un nou de tristețe.

Prințul tăcu, nepăsător. Anna Pavlovna, cu prezența de spirit și cu îndemînarea ei de femeie și de curteană, care-i erau caracteristice, vrînd să-l și înțepe puțin pe prinț pentru cutezanța de a fi vorbit astfel pe seama unei persoane recomandate împărătesei și, în același timp, să-l și consoleze, schimbă vorba:

— Mais, à propos de votre famille³, zise ea. Știi că fiica dumitale, de cînd a început să iasă în lume, fait les délices de tout le monde. On la trouve belle comme le jour.⁴

Prințul se înclină în semn de respect și recunoștință.

— Adeseori mă gîndesc, continuă Anna Pavlovna după o clipă de tacere, apropiindu-se cu scaunul de prinț și zîmbindu-i cu prietenie, ca și cum prin asta ar fi vrut să arate că discuția cu subiect politic și monden era încheiată și că puteau trece la chestiuni familiale, mă gîndesc cît de nedrept e împărțit cîteodată norocul în viață. De ce ți-a dăruit soarta doi copii atît de buni (nu vorbesc de Anatol, fiul dumitale cel mic, pe care nu-l iubesc, hotărî ea, fără drept de apel, ridicînd din sprîncene), doi copii atît de adorabili? Iar dumneata, la drept vorbind, îi prețuiești mai puțin decît oricine și de aceea nici nu ești vrednic de ei!

Și pe chip îi apără nelipsitul zîmbet entuziasat.

— Que voulez-vous? Lavater aurait dit que je n'ai pas la bosse de la paternité⁵, spuse prințul.

— Lasă gluma! Aveam de gînd să stau de vorbă cu dumneata cu toată seriozitatea. Știi, sînt nemulțumită de fiul dumitale cel mic. Între noi fie spus (față ei luă din nou o expresie de întristare), s-a vorbit despre dînsul la majestatea-sa și ai fost compătimit...

Prințul Vasili nu răspunse, dar ea aștepta tăcută, privindu-l cu înțeles. El se posomorî.

¹ Domnul baron Funke a fost recomandat împărătesei-mame de către sora sa...

² ...multă prețuire...

³ Dar, aproape de familia dumitale...

⁴ Încintă toată societatea. Toți o gâscă frumoasă ca lumina zilei.

⁵ Ce să-i faci! Lavater ar fi spus că n-am bosa paternității...

— Ce pot să fac? vorbi el în cele din urmă. Știi doar că am făcut pentru educația lor tot ce poate face un tată, dar amândoi au ieșit *des imbéciles*¹. Ippolit, la urma urmei, e un prost liniștit, iar Anatol un prost neastămpărat. Astă-i toată deosebirea, zise el și zîmbi mai afectat și mai nefresc ca de obicei, din care pricină zbîrciturile adâncite în jurul gurii îi dădură o expresie antipatică, neașteptată, de vulgaritate.

— Mă întreb de ce le mai dă Dumnezeu copii unor oameni ca dumneata?... Dacă n-ai fi tată, n-aș avea nimic să-ți reproșez, zise Anna Pavlovna ridicîndu-și privirea, dusă pe gînduri.

— *Je suis votre² rob credincios, et à vous seule je puis l'avouer.* Copiii mei, *ce sont les entraves de mon existence.*³ Astă o fi crucea mea. Așa socot eu! *Que voulez-vous?...⁴* și tăcu, arătîndu-și printr-un gest resemnarea în fața cruzimii destinului.

Anna Pavlovna tot pe gînduri stătea.

— Nu ți-ai zis niciodată că trebuie să-ți însori fiul rătăcit, pe Anatol al dumitale? Se spune, urmă ea, că fetele bătrîne *ont la manie des mariages*⁵. Eu nu-mi simt încă această slăbiciune, dar am în vedere o *petite personne*⁶, care e tare nefericită lîngă tatăl ei, *une parente à nous, une princesse*⁷ Bolkonskaia. Printul Vasili nu răspunse nici un cuvînt, dar cu puterea de pătrundere rapidă a oamenilor de lume, arătă printr-o simplă mișcare a capului că a luat cunoștință de aceste lămuriri.

— Nu știi poate că acest Anatol mă costă patruzeci de mii de ruble pe an? zise el, neputînd pesemne să-și opreasă șuvoiul gîndurilor amare. Sîi, după o tacere:

— Ce are să se întîmple peste cinci ani dacă lucrurile vor merge tot așa? *Voilà l'avantage d'être père.*⁸ E bogată prințesa dumitale?

— Tatăl ei e strașnic de bogat și grozav de zgîrcit. Trăiește la țară. Știi, faimosul prinț Bolkonski, pus în retragere încă de pe timpul domniei răposatului împărat și poreclit "regele Prusiei". Foarte deștept om, dar plin de ciudătenii și cu un caracter nesuferit. *La pauvre petite est malheureuse comme les pierres.*⁹ Are și un frate, cel care s-a însurat nu demult cu *Lise Meinen*; e aghiotantul lui Kutuzov. Vine și el astă-seară aici.

— *Ecoutez, chère Annette*¹⁰, spuse prințul Vasili, apucînd deodată mîna celei cu care vorbea și trăgîndu-i-o în jos fără nici un rost. *Arrangez-moi*

¹ ...niște dobitoci.

² Sînt al dumitale.

³ ...și numai dumitale pot să-ți mărturisesc... sănt povara vieții mele...

⁴ Ce să-i faci?

⁵ ...au mania pețitului.

⁶ ...o tinără...

⁷ ...o rudă de-a noastră, o prințesă...

⁸ Uite ce chilipir e să fii tată.

⁹ Sărăcuța e grozav de nefericită.

¹⁰ Ascultă, dragă Annette...

cette affaire et je suis votre¹ cel mai credincios rob, à tout jamais ("rop", comme mon vătaf m'écrit des² dări de seamă: r-ô-p, cu p.) Fata e de familie bună și e bogată. Asta-i tot ce-mi trebuie!

Și cu mișcările libere, familiare și grațioase, care-i erau caracteristice, luă mina doamnei de onoare, i-o sărută, i-o scutură ușor și apoi se răsturnă pe speteaza jiltului, privind în altă parte.

— Attendez, spuse Anna Pavlovna, chibzuind. Chiar în astă-seară am să vorbesc cu Lise (*la femme du jeune Bolkonski*).³ S-ar putea să și punem lucrul la cale! *Ce sera dans votre famille que je ferai mon apprentissage de vieille fille.*⁴

II

SALONUL ANNEI PAVLOVNA începuse încetul cu încetul să se umple. Venise toată protipendada Petersburgului; erau oameni diferiți ca vîrstă și caracter, dar asemănători prin mediul social în care trăiau. Veni și fiica prințului Vasili, frumoasa Hélène, grăbită să-și ia tatăl la recepția ambasadorului. Era în rochie de bal și purta cifra imperială; își făcu intrarea și tînăra, cunoscută drept *la femme la plus séduisante de Pétersbourg*⁵, mica prințesă Bolkonskaia, căsătorită abia de iarna trecută, care din cauza sarcinii nu mai ieșea acum în *marea* societate, dar tot mai lăua parte la unele serate în cerc restrîns. Veni și prințul Ippolit, fiul prințului Vasili, împreună cu Mortemart, pe care îl prezentă celor de față; nu lipsea nici abatele Morio, nici mulți alții.

— “N-ați văzut-o încă”, sau “N-ați cunoscut-o pe *ma tante?*”⁶ repeta Anna Pavlovna de fiecare dată, întîmpinîndu-și invitații nou sosiți, și-i conducea cu multă gravitate în fața unei bătrînele gătite cu funde înfoiate, care-și făcuse apariția dintr-o odaie alăturată de îndată ce începuseră să se adune oaspeții; le rostea numele, plimbîndu-și grăbită privirea de la musafir la *ma tante*, și apoi se depărta.

Toți oaspeții îndeplineau ritualul ploconirii în fața acestei mătuși necunoscute care nu interesa pe nimeni și nu era nimănuia de vreun folos. Anna Pavlovna urmărea cu nostalgică și solemnă participare aceste temenele, dîndu-le aprobarea ei tacită. *Ma tante* repeta fiecăruia tot aceleași și aceleași formule despre sănătatea lor, despre sănătatea ei și despre sănătatea majestății-sale împărăteasa, care în seara aceea era, slavă

¹ Aranjează-mi afacerea asta și sănt pentru totdeauna al dumitale...

² ...cum îmi scrie vătaful...

³ Stai puțin... Liza (nevasta tinărului Bolkonski).

⁴ În familia dumitale îmi voi face eu ucenicia de fată bătrînă.

⁵ ...femeia cea mai seducătoare din Petersburg...

⁶ ...mătușa mea?

Domnului, mai satisfăcătoare. Toți acei care se apropiau de ea nu trădau, din politețe, nici o grabă, dar încercau un plăcut sentiment de ușurare, ca după împlinirea unei grele obligații, atunci cînd se depărtau de bâtrînică, pentru ca pe urmă toată seara să nu se mai întoarcă nici măcar o dată la ea.

Tinăra prințesă Bolkonskaia venise cu lucrul de mînă, pus într-un săculeț de catifea brodat cu un fir de aur. Delicioasa ei buză de sus, ușor umbrită de un pufuleț brun, era cam scurtă, aşa că-i lăsa dinții descoperiți, ceea ce o făcea cu atât mai drăgălașă cînd se ridică și mai ales cînd se țuguia, pentru a se lăsa pe buza de jos. Așa cum se întîmplă întotdeauna cu femeile încîntătoare, acest mic cusur – buza prea scurtă și gura întredeschisă – părea a fi farmecul deosebit al frumuseții ei. Era pentru fiecare o placere să privească această viitoare mamă, drăgălașă, plină de viață și de sănătate, care-și purta cu atită grătie sarcina. Bâtrînilor ca și tinerilor blazați și morocănoși li se părea că încep a se molipsi de farmecul ei de îndată ce se apropiau de dînsa și schimbau cîteva vorbe cu ea. Oricine-i vorbea, și vedea, la fiecare cuvînt ce-i adresa, zîmbetul ei luminos și dinții albi strălucitori mereu descoperiți, își închipuia că în seara aceea fusese deosebit de amabil. Si fiecare, la rîndul lui, credea același lucru.

Legânîndu-se, mica prințesă ocoli cu pași mărunți și repezi masa, cu săculețul de lucru în mînă și, potrivindu-și cu voioșie rochia, se așeză pe canapea, în preajma samovarului de argint, ca și cum tot ce făcea ea n-ar fi fost decît o *partie de plaisir*¹ pentru ea și pentru toți cei în mijlocul căror se afla.

– *J'ai apporté mon ouvrage*², spuse ea, dezlegîndu-și săculețul și adresîndu-se tuturor deodată.

– Vezi, Annette, ne me jouez pas un mauvais tour, se adresă ea stăpînei casei. Vous m'avez écrit que c'était une toute petite soirée; voyez comme je suis attifée.³

Si-și desfăcu brațele ca să-și arate rochia elegantă gri cu dantelă, încinsă ceva mai jos de sîni cu o panglică lată.

– Soyez tranquille, Lise, vous serez toujours la plus jolie⁴, îi răspunse Anna Pavlovna.

– Vous savez, mon mari m'abandonne, continuă ea pe același ton, adresîndu-se unui general, il va se faire tuer. Dites-moi, pourquoi cette vilaine guerre?⁵ întrebă ea pe prințul Vasili și, fără să mai aștepte răspuns, se întoarse spre fiica acestuia, frumoasa Hélène.

¹ ...distracție...

² Mi-am adus lucrul...

³ ...să nu-mi faci vreo farsă; mi-ai scris că e vorba de o serată intimă. Uite cum sună îmbrăcată.

⁴ Fii liniștită, Liza, vei fi întotdeauna cea mai frumoasă...

⁵ Știi, bărbatul meu mă părăsește; se duce la moarte sigură. Spuneți-mi, ce rost are acest nesuferit război?...